

روشهای تفکر محور پیامبر (ص)؛ روش بینشی، روش سکوت

در فرهنگ اسلام، آیات و احادیث فراوانی درباره تشویق و ترغیب انسان به تفکر و تدبیر، برای نگرستن در آفرینش موجودات عالم و کسب بینش صحیح از آن ها آمده است. بر کسی پوشیده نیست که تفکر و اندیشه، کلید انوار معرفت و سر آغاز آشنایی و روزنه ای به سوی علوم و آگاهی هاست.

خبرگزاری مهر، گروه دین و اندیشه: در فرهنگ اسلام، آیات و احادیث فراوانی درباره تشویق و ترغیب انسان به تفکر و تدبیر، برای نگرستن در آفرینش موجودات عالم و کسب بینش صحیح از آن ها آمده است. بر کسی پوشیده نیست که تفکر و اندیشه، کلید انوار معرفت و سر آغاز آشنایی و روزنه ای به سوی علوم و آگاهی هاست.

روش بینشی

در فرهنگ اسلام، آیات و احادیث فراوانی درباره تشویق و ترغیب انسان به تفکر و تدبیر، برای نگرستن در آفرینش موجودات عالم و کسب بینش صحیح از آن ها آمده است. بر کسی پوشیده نیست که تفکر و اندیشه، کلید انوار معرفت و سر آغاز آشنایی و روزنه ای به سوی علوم و آگاهی هاست.

بینش های عمده مدنظر در سیره نبوی عبارت است از: بینش درباره نظام هستی، دنیا، حقیقت انسان، زندگی و مرگ، پیامبر(ص) در سیره تربیتی خود، همواره بشر را به تفکر و تدبیر در آفریده های خداوند دعوت کرده اند که بینش صحیحی به خدای عزوجل و آفریده های او در دل ها شکل گیرد؛ زیرا خداوند به ایشان توصیه فرمود: ﴿ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ﴾ (با حکمت و اندرز نیکو، به راه پروردگارت دعوت کرده و با آنان با روشی که نیکوتر است، استدلال و مناظره کن) (نحل 125).

نکته تأمل بر انگیز در اینجا این است که پیامبر(ص) همواره توصیه کرده اند که از تفکر در مسائل ماورای اندیشه آدمی پرهیز کنیم؛ زیرا جمود و انحراف و تحجر را در پی دارد. ابن عباس نقل کرده است روزی پیامبر(ص) به جماعتی که درباره خداوند می اندیشیدند فرمودند: ﴿171﴾ تفکروا فی خلق الله و لا تفکروا فی الله، فانکم لن تقدروا الله حق قدره؛ (درباره آفرینش خداوند بیندیشید؛ اما درباره خداوند میندیشید، شما هرگز نمی توانید به کنه و ذات اقدس او پی ببرید) بنابراین، پیامبر(ص) انسان ها را به تفکر در آیات و نشانه های الهی دعوت می کند زیرا تفکر در این موضوعات، موجب تعمیق ایمان به خداوند و معرفت به حقایق می شود.

اما، چرا بسیاری از انسان ها، با مشاهده این آیات و نشانه ها عبرت نمی گیرند، اصلاح نمی شوند و تفکر باعث هدایت آنان نمی شود؟ باید توجه داشت که آنان تفکر نمی کنند؛ بلکه خیال پردازند یا تفکرشان صوری بوده و از حقیقت بی بهره است و گرنه ﴿171﴾ الفکر المرأة الصافیه؛ (فکر، آیینی ای صاف است) و ﴿171﴾ الفکر بهدی؛ (فکر، راهنماست).

نکته تربیتی جالب توجه در این شیوه، به این صورت است که معلمان باید همواره ضمن رعایت احترام به استدلال و منطق کودکان و نوجوانان، تفکر و نگرش آنان را به گونه ای منطقی مدیریت و هدایت کنند تا در این شیوه، به بینشی عمیق و صحیح درباره موضوعات مختلف دست یابند.

روش سکوت

انسانی که اهل تفکر باشد، سخنان بی فایده نمی گوید. البته لازمه تفکر سکوت است و اساساً تفکر با سکوت، تمام و تکمیل می شود. پیامبر(ص) نیز چنین بودند و سکوت های طولانی داشتند.

سکوت ایشان زمانی برای آن بود که همه مردم را به یک چشم ببینند و به گفتار همه به یک شیوه گوش دهند؛ اما سکوت ایشان در تفکر، از آن رو بود که در چیزهای باقی و فانی فکر می کردند. پیامبر(ص) می فرماید: ﴿171﴾ الصمت حکمه و قلیل فاعله؛ (خاموشی، حکمت و دوراندیشی است و انجام دهنده آن اندک). اخلاق رسول خدا(ص) قرآن و تجلی تمام عیار آیات الهی بود و سیره منطق عملی آن حضرت، بر تفکر و تدبیر استوار شده بود. سکوتشان به درازا می کشید و بی ضرورت، لب به سخن نمی گشودند.

خاموشی شان به خاطر خود نبود، بلکه برای خردخواهی بود.

این کثیر می گوید#171; پیامبر پیوسته اندوهگین بود و مدام می اندیشید و جز به نیاز سخن نمی گفت و بسیار سکوت می کرد؛

آن حضرت دائم در تفکر بودند و هیچ کاری را بدون تفکر انجام نمی دادند. در همه زمینه ها تدبر و تأمل داشتند. قبل از بعثت نیز چنین بودند و زبان خود را هرگز به کلام بیهوده نیالودند:#171; زبان خود را از سخنان بیهوده باز می داشت و تنها به جا سخن می گفت؛ از سکوت طولانی برای فرورفتن در اندیشه عمیق و ادای حق کمک می گرفتند و با خرد فراوان و دوراندیشی و فطرت پاک خود، دفتر زندگی و موقعیت مردم و احوال جوامع را ورق می زدند. ایشان از اوهام و خرافات بیزار بودند و با مردم، آگاهانه می زیستند و گفته اند:#171; خود را از پر حرفی و گفتن مطالب بی فایده دور می داشت؛ همچنین گفته اند:#171; و سخن نمی گفت مگر در جایی که امید ثواب در آن داشت؛ و می فرمود#171; ما جمعیت پیامبران، سیره مان چنین است که کم سخن می گوئیم و جز در جای خود سخن نمی گوئیم؛.

از آن حضرت نقل شده است:#171; از حُسن اسلام فرد آن است که سخن بی فایده را ترک کرده باشد؛.

بنابر این اگر قرار باشد کودکان و نوجوانان به مستقل فکر کردن تشویق شوند و بر مناسب بودن ایده های خود فکر کنند، باید به قدر کافی، روی روش بهره گیری از سکوت کار کنند. حتی درباره پرسش هایی که کودک برای پاسخ به آن ها، فقط باید اطلاعاتی را به یاد آورد، ترغیب او به تأمل و بازبینی پاسخ هایش قبل از بیان آن ها، سودمند به نظر می آید.